

ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Ю.В. Остріщенко
кандидат економічних наук

*головний економіст-фінансист Департаменту місцевих бюджетів
Міністерство фінансів України*

У статті розглянуто підходи до визначення бюджетного планування як інструменту системи фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу в Україні.

Установлено, що видатки бюджету на освіту, яка є визначальним напрямом формування продуктивних сил суспільства – людського потенціалу, зростають більш високими темпами, ніж ВВП; їх зосередження у складі місцевих бюджетів досягло 2/3 від загального обсягу фінансування сфери освіти в країні.

Запропоновано впровадити середньострокове планування видатків на освіту та формувати місцеві бюджети за програмно-цільовим методом.

Ключові слова: *місцеві бюджети, видатки місцевих бюджетів, бюджетне планування, людський потенціал.*

В статье рассмотрены подходы к определению бюджетного планирования как инструмента системы финансового обеспечения развития человеческого потенциала в Украине.

Установлено, что расходы бюджета на образование, которое является определяющим направлением формирования продуктивных сил общества - человеческого потенциала, а возрастают более высокими темпами, чем ВВП; их сосредоточение в составе местных бюджетов достигло 2/3 от общего объема финансирования сферы образования в государстве.

Предложено внедрить среднесрочное планирование расходов на образование и формирование местных бюджетов программно-целевым методом.

Ключевые слова: *местные бюджеты, расходы местных бюджетов, бюджетное планирование, человеческий потенциал.*

Постановка проблеми. Планування видаткової частини місцевих бюджетів є важливою складовою бюджетної політики держави, яка визначає ступінь ефективності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень. У цьому відношенні

планування є інструментом спрямування зусиль суспільства та публічних фінансових ресурсів на вирішення завдань державної стратегії соціально-економічного розвитку країни згідно з національними пріоритетами не лише поточного, а й, що особливо важливо, – перспективного періоду. В

сучасних умовах реформування бюджетної сфери відбувається відповідне переосмислення критеріїв оцінки процесу бюджетного планування, яке полягає у перенесенні акценту з вирішення поточних завдань фінансування діяльності мережі бюджетних установ, на результативність їх функціонування і підвищення якості й корисності надання послуг для населення країни та створення передумов стабільного розвитку продуктивних сил, необхідних для забезпечення конкурентоспроможності нашого суспільства в перспективі. Перш за все, пріоритетним напрямом у цьому відношенні є формування умов інноваційного розвитку українського суспільства, для чого необхідні не скільки фінансові ресурси для відповідної технологічної модернізації національної економіки, як підготовка нового типу працівника – рушійної сили розвитку постіндустріального суспільства. Тобто нині пріоритетом бюджетного планування стає фінансування розвитку людського потенціалу, здатного кардинально підвищити ефективність національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність видатків бюджету, які є основою фінансового забезпечення функцій центральних та місцевих органів державної влади й інструментом її впливу на соціальний розвиток, зокрема розвиток людського потенціалу, досліджувати Ш. Бланкарт, Б. Болдирев, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Дробозіна, Дж. Стігліц та інші. Питання формування державної політики, розвитку та необхідності удосконалення системи планування місцевих бюджетів з націленням їх на реалізацію національних пріоритетів, знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених, як В. Андрущенко, С. Буковинський, С. Булгакова, А. Буряченко, О. Василик, В. Зайчикова, О. Кириленко, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніна, І. Лютий, В. Опарін, В. Федосов, І. Чугунов, Чухно, С. Юрій та інших.

У той же час, проблема формування дієвих механізмів забезпечення ефективності бюджетних видатків за критерієм розвитку людського потенціалу суспільства, утворення системи планування місцевих бюджетів, що орієнтована на досягнення у найбільш ефективний спосіб стратегічних цілей соціально-економічної політики, у наукових працях досліджена ще недостатньо. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів існує необхідність розробки методологічних підходів до оптимізації видатків на основі ранжирування пріоритетності суспільних потреб та використання у плануванні видатків місцевих бюджетів програмно-цілевих методів.

Метою статті є розкриття теоретико-методологічних засад планування видаткової частини місцевих бюджетів, орієнтованого на розвиток продуктивних сил суспільства в цілому, та окремих регіонів зокрема, у т.ч. людського потенціалу, та удосконалення механізму бюджетного регулювання як інструменту підвищення ефективності використання бюджетних коштів місцевого самоврядування на реалізацію зазначеної цілі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансування більшості бюджетних видатків соціального спрямування здійснюється через місцеві бюджети. Передусім це виплати, що стосуються соціального забезпечення населення, утримання закладів соціально-культурної сфери. Місцеві бюджети є основним інструментом реалізації регіональної політики та вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання соціально-економічного розвитку територій, нарощування фінансово-економічного, науково-технічного та людського потенціалу.

Видатки місцевих бюджетів орієнтовані на виконання функцій та завдань, що законодавчо визначені як повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Значна частина компетенцій у складі їх повноважень належить до частини завдань, переданих державою для їх реалізації на місцевому рівні. Успішність функціонування місцевих бюджетів залежить від достатності доходів та зваженості структур їх видаткової частини, що відповідає регіональним пріоритетам фінансово-економічної політики.

Виконання повноважень органів самоврядування забезпечується коштами місцевих бюджетів. Проте існують значні відмінності у формуванні доходів та у складі й обсягах видатків бюджетів місцевого самоврядування, які обумовлюють необхідність проведення регулювання фінансового забезпечення місцевих бюджетів.

Зростання ролі місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами є запорукою вирішення проблем територіального розвитку. При цьому обґрунтоване закріплення за місцевим самоврядуванням видаткових повноважень на стабільній основі є визначальним чинником становлення дієздатної й ефективної місцевої влади та подальшого соціально-економічного розвитку країни й адміністративних територіальних одиниць.

Дослідження зарубіжного досвіду планування бюджетних видатків дозволило визначити пріоритетні напрями реформування вітчизняної системи планування видатків місцевого самоврядування, основними з яких мають бути: запровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні, розробка та впровадження системи моніторингу й оцінки соціально-економічної результативності видатків місцевих бюджетів за критеріями якісних і кількісних показників. Найбільш важливим напрямом удосконалення бюджетного планування є досягнення оптимальної соціальної результативності й економічної ефективності бюджетних витрат за галузями бюджетного фінансування. Нині офіційно в системі бюджетного планування виділено 10 галузей:

- забезпечення загальнодержавних функцій;
- оборона і громадський порядок, безпека та судова влада;
- економічна діяльність;
- охорона навколишнього середовища;
- житлово-комунальне господарство;
- охорона здоров'я;
- духовний та фізичний розвиток;
- освіта;
- соціальний захист та соціальне забезпечення.

Безумовно, усі названі галузі бюджетного фінансування необхідні і важливі. Проте з позиції віддаленої перспективи для суспільства вони важливі неоднозначно. Окремі галузі реалізують свій ефект в поточному періоді і рівень їх фінансування у бюджетному плануванні може здійснюватись за критерієм помірної (відносно динаміки генерації ВВП та формування доходів бюджету) достатності. Інші галузі націлені на формування ефекту у віддаленій перспективі. Серед таких галузей є, насамперед, освіта і охорона здоров'я.

Цілком логічно допустити, що галузі, які функціонують у режимі реалізації свого ефекту в поточному періоді (тобто в режимі «Тепер, відповідно до вимог на злобу дня») добиваються певних переваг. Це насамперед рельєфно проявляється у сфері загальнодержавних функцій: відслідковується стійка тенденція зростання темпів бюджетного фінансування Верховної Ради, апарату Президента, Кабінету міністрів, прокуратури, силових структур тощо. Темп зростання їх бюджетного фінансування не виправдано вищий у порівнянні з темпом зростання ВВП, тобто здійснюється на шкоду іншим бюджетним галузям.

Натомість найбільш показовою бюджетною галуззю, яка продукує результат не поточного, а перспективного значення, є освіта. Місія освіти полягає у формуванні людського потенціалу суспільства, того потенціалу, від якого залежить як досконалість державного управління (через високий професіоналізм кадрів), так і науково-технічний прогрес, інноваційна модернізація економіки та формування відповідної суспільної ідеології.

Динаміка бюджетного фінансування освіти як фундаменту формування людського потенціалу в Україні наведена в табл. 1.

Динаміка бюджетного фінансування розвитку освіти в Україні, млн.грн.

Роки	Макроекономічні показники			Видатки бюджету на освіту			у т.ч. за рахунок коштів бюджетів:					
	ВВП	видатки бюджету		всього	у % до:		державного			місцевих		
		всього	до ВВП, %		загальної суми	ВВП	всього	у % до:		всього	у % до:	
								Загальної суми	ВВП		Загальної суми	ВВП
2002	225810	60490	26,8	12268	20,3	5,43	4989	40,7	2,20	7279	59,3	3,23
2005	441452	141699	32,1	26802	18,9	6,07	9933	37,1	2,25	16869	62,9	3,82
2006	544153	175284	32,2	33785	19,3	6,21	12122	35,9	2,22	21663	64,1	3,99
2007	720731	226054	31,4	44337	19,6	6,15	15150	34,2	2,10	29184	65,8	4,05
2008	948056	309204	32,6	60959	19,7	6,43	25554	35,4	2,69	39405	64,6	3,74
2009	913345	307399	33,6	66774	21,7	7,31	23926	35,8	2,62	42848	64,2	4,69
2010	1082569	377843	34,9	79826	21,1	7,37	28807	36,1	2,66	51018	63,9	4,71
2011	1316600	416854	31,7	86254	20,7	6,55	27232	31,6	2,07	59021	68,4	4,48

* Джерело: розраховано автором за [4, с. 30, 55-58]

Наведені у таблиці 1 дані засвідчують, що загальна сума видатків зведеного бюджету в Україні зростає більш високими темпами, ніж величина ВВП країни: за аналізований період ВВП зріс у 5,8 рази, а видатки зведеного бюджету - у 6,9 рази. У зв'язку із цим частка видатків зведеного бюджету до загальної величини ВВП зросла від 26,8 до 31,7%. Відслідковується випереджаючий темп планування фінансів на освіту у порівнянні зі зростання загальних витрат зведеного бюджету: якщо загальні видатки бюджету за аналізований період зросли на 689,1%, то бюджетне фінансування освіти – на 703,1%. Це в цілому є позитивною тенденцією, оскільки нарощування обсягу бюджетного фінансування освіти у зазначених параметрах означає наступне: по-перше, при плануванні обсягу видатків на освіту враховується пріоритетність цієї галузі за її соціально-економічним значенням у формуванні людського потенціалу; по-друге, частка видатків бюджету є практично стабільною у видатках зведеного бюджету (становить біля 20%), а відносно до загального внутрішнього валового продукту суспільства відслідковується також тенденція до зростання: з метою

стабільності фінансування видатків на освіту у посткризових роках (2009-2010 рр.) частка видатків на освіту у ВВП зросла від середнього 6,3% у попередніх роках до 7,31-7,37% на цей час.

Характерною особливістю планування бюджетних видатків на освіту є зміщення джерел фінансування від державного до місцевих бюджетів. Так, за аналізований період частка видатків на освіту за рахунок коштів державного бюджету у загальному обсязі зменшилась від 40,7% до 31,6%. Натомість частка видатків на освіту за рахунок місцевих бюджетів зросла з 59,3% до 68,4%. Тобто нині досягла 2/3 загального обсягу фінансування розвитку сфери освіти.

Становлення системи планування видатків місцевих бюджетів в Україні, реформування її складових, у тому числі принципів, процедур, методів, механізму взаємодії учасників планування, відбувалося одночасно із розвитком інституту місцевого самоврядування, удосконалення нормативно-правової та методологічної бази у сфері бюджетного планування.

Реформування системи планування видатків місцевого самоврядування потребує:

- розробки ефективної методики оцінки результативності використання бюджетних коштів;

- зосередження уваги на визначенні якісних показників, що забезпечують встановлення зв'язку між витраченими ресурсами і отриманими результатами;

- формування бюджетів з урахуванням стратегічних цілей соціально-економічного розвитку на багаторічну перспективу;

- підвищення рівня відповідальності за результати діяльності, у тому числі пов'язані із плануванням видаткової частини місцевих бюджетів.

Розробка бюджетних програм місцевого самоврядування в галузях освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення, фізичної культури та спорту, соціального захисту сім'ї, дітей та молоді, житлово-комунального господарства з метою посилення ступеня впливу на формування людського потенціалу адміністративно-територіальних одиниць має здійснюватись із урахуванням єдиних методологічних підходів до формування місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом.

Зазначене є важливим з огляду на те, що сфера бюджетного фінансування «освіта», яка не є однорідна, а включає такі підсистеми:

- дошкільні навчальні заклади;
- загальноосвітні навчальні заклади;
- вищі навчальні заклади, що

поділяються на дві групи (I-II рівнів акредитації та III-IV рівнів акредитації).

Фінансове планування освіти має враховувати динамічність функціонування зазначених підсистем.

Так у підсистемі «дошкільні навчальні заклади» за роки незалежності України (після 1990 р.) відбулися такі зміни: загальна їх кількість зменшилась від 24,5 тис. у 1990 р. до 16,1 тис. у 2011 р., або на 35%; кількість дітей, що охоплені цими закладами, зменшилась від 2428 тис. осіб до 1354 тис. осіб, або на 44% при збереженні охоплення дітей відповідного віку на рівні 57%.

У підсистемі «загальноосвітні навчальні заклади» кількість закладів у 1990 р. становила 21825, а у 2011 р. - 19874, тобто

зменшилась на 9%; кількість учнів за цей період зменшилась від 7132 тис. осіб до 4292 тис. осіб, або на 40%.

У підсистемі «вищі навчальні заклади» групи I-II рівнів акредитації кількість закладів за 1990-2011 рр. зменшилась від 742 до 501, або на 32,5%, а групи III-IV рівнів акредитації збільшилась від 149 до 357, або зросла у 2,4 рази. Контингент студентів у першій групі закладів зменшився від 757 тис. осіб до 357 тис. осіб, або на 53%, а у другій групі – збільшився від 881 до 1955 тис. осіб, або у 2,2 рази.

Таким чином, в Україні простежується зменшення кількості осіб, які навчаються у професійно-технічних та у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації та зростає кількість підготовки кадрів у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації. Якщо розглянути кількість осіб у розрахунку на 10 тис. населення за 1990-2011 рр., то їх кількість, що навчались у професійно-технічних закладах, зменшилась від 127 до 90 тис. осіб, а у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації від 146 до 78 тис. осіб (а разом взятих зменшення становить 38,5%). Натомість кількість осіб, що навчалась у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації зросла від 170 до 428 тис. осіб, або у 2,5 рази. Тобто перевага надається вищій освіті, що власне і визначає якісний склад людського потенціалу країни [4, с. 432 - 436].

Враховуючи чисельність осіб, що навчаються за різними формами освіти, розподіл Бюджетних коштів здійснюється у такій пропорції: на дошкільну освіту – 12%, на загальносередню освіту – 43%; на професійно-технічну освіту – 6%, на вищу освіту – 30% і решта (9%) використовується на фінансування підготовки кадрів у аспірантурі та докторантурі, що становить найбільш креативну частку осіб у складі людського потенціалу країни. За 1990-2011 рр. річна кількість підготовки кандидатів наук зросла від 3377 осіб у 1990 р. до 8578 осіб у 2011 р., тобто – у 2,5 рази, а докторів наук від 123 до 491 особи, тобто збільшилась у 4 рази [4, с. 450].

При здійсненні процесу планування видатків на освіту у місцевих бюджетах

використовується нормативний підхід: розрахунковий показник обсягу коштів визначається на підставі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості однієї дитини дошкільного віку, одного учня загальноосвітнього, позашкільного, професійно-технічного навчального закладу. Тобто обсяг видатків на фінансування освіти при складанні місцевих бюджетів визначається за формулою, прийнятою для цих розрахунків на національному рівні, яка включає норму видатків на одного учня та контингенту учнів у навчальних закладах. Недоліком такого підходу до планування видатків на освіту є те, що не враховується рівнозначне забезпечення навчальних закладів матеріальними ресурсами (стаж будівель, обладнання, устаткування тощо), що надає перевагу навчальним закладам з великою кількістю учнів і погіршує стан у малих населених пунктах.

Ще одна особливість планування видатків місцевих бюджетів на освіту полягає в тому, що воно здійснюється на основі кошторису. Протягом останніх років структура кошторисів змінювалась декілька разів у зв'язку із змінами бюджетної класифікації. Нерідко бюджетні асигнування встановлюються за горезвісним принципом «від досягнутого», тобто тих величин, котрі були визначені за заниженими нормативами і враховували лише обов'язкові мінімальні витрати на заробітну плату, нарахування на неї та оплату комунальних послуг. Практично не виділяються кошти на проведення ремонтів будівель та придбання обладнання довгострокового користування, що здійснюється за рахунок батьків учнів.

Чинний механізм планування у місцевих бюджетах видатків на освіту базується на обов'язковому виконанні кошторису доходів і видатків, що не дозволяє використовувати ресурси на цілі, не передбачені кошторисом. Це не дозволяє маневрувати фінансовими ресурсами в залежності від конкретних умов функціонування закладу для досягнення більшого ефекту при тих ресурсах. Перерозподіл коштів при існуючій системі планування видатків на освіту в цілому не

заборонено, але пов'язаний з низкою складних процедур. Тому така практика не спонукає до ефективного використання коштів, оскільки відсутня залежність між результатами праці: навчальні заклади отримують виділені кошти, а не заробляють їх. Рівень оплати праці працівників навчальних закладів ніяк не залежить від якості надання освітніх послуг або ефективності використання матеріальної бази й фінансових ресурсів. Це зумовлює необхідність вдосконалення системи фінансового забезпечення сфери формування людського потенціалу починаючи від найнижчої ланки – дошкільних закладів і завершуючи науковцями, для розвитку креативності й урізноманітнення спектра творчої ініціативної діяльності людського потенціалу країни.

Безумовно, в умовах поглиблення ринкових принципів в усі сфери суспільного життя сфера освіти як фундаментальна основа формування людського потенціалу має бути доповнена ринковими механізмами, оскільки місцеві бюджети не можуть в силу обмеженості своїх фінансових ресурсів створити належні умови для своєчасного виявлення специфіки обдарованих дітей та їх послідовного розвитку. Незважаючи на можливість багатоканального фінансування навчальних закладів, основними джерелами залишаються кошти місцевих бюджетів. Практично відсутні інвестиції юридичних та фізичних осіб. Крім того, розподіл фінансових ресурсів здійснюється переважно адміністративними методами, при цьому асигнуються витрати закладу, а не конкретні освітні потреби учнів та вихованців.

Попри те, що в Україні існують три рівні державного управління освітою (загальнодержавний, обласний та районний), які здійснюють її фінансування, більшість видатків на освіту відбувається за рахунок коштів загального фонду місцевих бюджетів (як видно із таблиці 1) що потребує зміцнення саме цієї ланки бюджетної системи та вдосконалення процедур фінансового планування реалізації потреб розвитку людського потенціалу.

Підвищення рівня обґрунтованості бюджетного планування, забезпечення послідовності й передбачуваності у проведенні бюджетної політики на місцевому рівні в сучасних умовах набувають особливої значущості. Її реалізація досягається при використанні середньострокового планування видатків місцевих бюджетів, що дозволяє забезпечувати взаємозв'язок бюджетних показників зі стратегічними цілями бюджетної політики, спрямованими на підвищення ефективності розподілу та використання коштів місцевих бюджетів.

Висновки. Створення розвинутого, ініціативного людського потенціалу в Україні є стратегічним завданням як основи модернізації національної економіки, забезпечення її конкурентоспроможності та соціально-економічного розвитку суспільства. Передумовою цього процесу є налаштування в країні ефективної системи освіти, яка може функціонувати при достатньому рівні фінансування. Незважаючи на те, що сфера освіти і її належне фінансування є прерогативою держави, а відтак має здійснюватись за рахунок фінансових ресурсів держави, фактично зазначене повноваження передано на виконання органам самоврядування та їх місцевим бюджетам з наданням у їх розпорядження і відповідних бюджетних ресурсів. Це зумовило зміщення переважної частини фінансових ресурсів бюджету країни, адже місцеві бюджети, які не мають стабільних джерел доходів.

Планування видатків бюджету за їх обсягом здійснюється у випереджальному темпі з динамікою генерації ВВП. Проте

потреби сфери освіти задовольняються не в повному обсязі, оскільки в процесі складання місцевих бюджетів застосовується принцип виділення коштів на одного учня чи студента, а потреби на утримання приміщень, їх ремонт обраховуються окремо, і як правило, забезпечуються слабо, оскільки здійснюються за рахунок не державних, а місцевих бюджетів.

З метою покращання ситуації планування витрат на освіту у місцевих бюджетах доцільно застосовувати середньострокове планування, що дозволить враховувати конкретні потреби в межах бюджетного року та визначати потребу фінансування багатоетапних проектів на майбутній період. Це дозволить впровадити системний підхід щодо поточних і перспективних видатків, що до важливо з позиції планування і здійснення капітальних вкладень та перейти до застосування програмно-цільового методу формування бюджетних кошторисів фінансування видатків на освіту.

У напрямі подальшого запровадження програмно-цільового методу формування та виконання місцевих бюджетів доцільним є затвердження методологічних засад оцінки результативності бюджетних програм місцевого самоврядування, удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів, розробка системи звітності про виконання місцевих бюджетів за кодами програмної класифікації видатків і кредитування місцевих бюджетів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова, Н.В. Освітній потенціал в контексті інноваційного розвитку людського потенціалу / Н.В. Волкова // Вісник ДДФА : Економічні науки. - 2008. - № 1(19). - С. 45-49.
2. Качула, С.В. Суспільні фінанси у забезпеченні пріоритетного напрямку розвитку людського потенціалу / С.В. Качула // Вісник ДДФА : Економічні науки. - 2013. - № 1(29). - С. 24-29.
3. Остріщенко, Ю.В. Інноваційні напрями розвитку місцевих бюджетів : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Інноваційні процеси у фінансово-кредитній сфері»], (м. Київ, 14-15 квітня 2011 р.) / відп. ред. Н.П. Шульга. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. - С. 205-206.

4. Статистичний щорічник України за 2011р. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2012. – 558 с.
5. Чугунов, І.Я. Напрями застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів / І.Я. Чугунов, Ю.В. Остріщенко // Наукові праці НДФІ. – 2009. – № 3. – С. 3-11.

The definition of budget planning as an instrument of financial support for human development in Ukraine disclosed and improved approaches.

The costs of the education budget, as defining the direction of the formation of the productive forces of society - human potential, increased more rapidly than GDP found. Focusing budget funding for education practiced mainly in local budgets, which have already taken two thirds of their total volume. It is noted that part of the cost budgets on the formation of human potential in the field of education is a stable society, relative to GDP of 20% of its value .

Tendencies of changes in the structure size of the contingent of students in the context of educational institutions: preschool, secondary, higher I-II and III -IV accreditation levels and selection priority higher education III -IV accreditation levels, where a contingent against 1990 increased 2.5-fold . The increase in training highly qualified personnel - PhDs versus 1990. respectively 2.5 and 4 times .

Identified reserves for improving the existing system of planning the expenditure side of local budgets on the basis of estimates of the rationale for considering not only the current but also promising spending.

Proposed to introduce medium-term planning of expenditure on education and the formation of local budgets, program-target method.

Key words: *local budgets, local spending, budgeting, human potential.*

REFERENCES

1. *Volkova, N.V.* Osvitniy potentsial v konteksti innovatsiynoho rozvytku lyuds'koho potentsialu / N.V. Volkova // Visnyk DDFA: Ekonomichni nauky. – 2008. – № 1(19). – S. 45-49.
2. *Kachula, S.V.* Suspil'ni finansy u zabezpechenni priorytetnoho napryamu rozvytku lyuds'koho potentsialu / S.V. Kachula // Visnyk DDFA: Ekonomichni nauky. – 2013. – № 1(29). – S. 24-29.
3. *Ostrishchenko, Yu.V.* Innovatsiyni napryamy rozvytku mistsevykh byudzhativ: materialy vseukr. nauk.-prakt. konf. [«Innovatsiyni protsesy u finansovo-kredytniy sferi»], (m. Kyiv, 14-15 kvitnya 2011r.) / vidp. red. N.P. Shul'ha. – K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2011. - S. 205-206.
4. Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2011r. – К. : ТОВ «Авхуст Трейд». – 2012. – 558 с.
5. *Chuhunov, I.Ya.* Napryamy zastosuvannya prohramno-tsil'ovoho metodu planuvannya mistsevykh byudzhativ / I.Ya. Chuhunov, Yu.V. Ostrishchenko // Naukovi pratsi NDFI. – 2009. – № 3. – S. 3-11.

Стаття надійшла до редакції 11.10. 2013